

HVALER

MENIGHETSBLAD

NR 3 - 2025

78. ÅRGANG

**Dateringen av
Hvaler kirke kan endre
norsk kirkehistorie**

Side 14 – 17

**Ole - en seilskute-
skipper
fra Buvika**

Side 20 – 23

**Menighetens
årshjul for barn og
unge**

Side 26 – 27

DEN NORSKE KIRKE

Hvaler menighet

kirken.no/hvaler

ANSATTE:

Grethe Hummel

Sogneprest

Tlf: 481 83 510

grethe@hvaler.kirken.no

Marius Kjølholt

Kirketjener

Tlf: 483 92 297

marius@hvaler.kirken.no

Jenny Schorpen

Kirketjener

Tlf: 907 13 680

jenny@hvaler.kirken.no

Jan Heier

Kirkeverge/daglig leder

Tlf: 474 79 730

jan@hvaler.kirken.no

kirkevergen@hvaler.kirken.no

Kaja Høvik Stiksrud

Barne- og ungdomskontakt

Tlf: 907 58 089

bukontakt@hvaler.kirken.no

Inger-Lise Ottersund

Pedagog

Tlf: 450 02 610

pedagog@hvaler.kirken.no

Marte-Kari Melkerud

Kantor

Tlf: 917 27 075

kantor@hvaler.kirken.no

Kirkekontoret (Kirkens hus)

Storveien 12, 1680 Skjærhalden

Tlf: 474 79 730

post@hvaler.kirken.no

Hvaler sokn

Ole-Edvin Utaker,

Tlf: 982 46 551

o.utaker@gmail.com

Hvaler menighetsblad

Storveien 12, 1680 Skjærhalden

hvalermb@outlook.com

Ansvarlig utgiver:

Hvaler menighetsråd

post@hvaler.kirken.no

Kontonummer 1506.23.78902

Redaksjonskomité:

Ragnar Bjørck, Grethe Hummel,

Ellen Bjørnvall Vikør,

Marthe Nordengen Berntzen og

Halvor de Flon

Trykk:

moglegaard.no

INNHOLDSFORTEGNELSE:

Den norske kirke – Hvaler menighet	Side 2
Høstens hilsen fra sognepresten	Side 4
Nådens språk	Side 5
Nytt fra menighetsrådet	Side 6
Allehelgen i Hvalerkirkene	Side 8
Høsttakkefest i kirken	Side 9
Under himmelbuen	Side 12
Faksimile fra Vårt land	Side 14
Dateringen av Hvaler kirke kan endre norsk kirkehistorie	Side 15
Bøkenes betydning – en omtale av boka «BOKENS FOLK» av Joel Halldorf	Side 18
Ole – en seilskuteskipper fra Buvika	Side 20
En appelsin er et kunstverk	Side 24
En klimabevisst høstsalme	Side 25
Menighetens årshjul for barn og unge	Side 26
Kjenner du noen som vil konfirmere seg i Hvaler?	Side 28
Musikktilbud for barn og unge	Side 29
Velkommen til en ny sesong med knøttesang	Side 30
Kirkens hus fra bank til kirkekontor og møteplass	Side 31
Stiftelsen barn og unge i nærmiljø	Side 32
Med en lyrisk åre	Side 35
Takk for innsatsen domprost Kåre Rune Hauge	Side 36
«Fest på «kjerka»	Side 37
Onsøy 3 – takt. Konsert i Hvaler kirke 1. oktober	Side 38
Høsttakkefest	Side 39
Det første økumeniske kirkemøte i Nikea	Side 40
Den nikenske trosbekjennelse	Side 41
Nye bøker fra Ulf Hjardar	Side 42
Kultursommer i Hvaler kirke	Side 44
Barnas side	Side 45
Fra foreningslivet på Hvaler	Side 53
Gudstjenester høst 2025	Side 54
Sorg og glede i våre kirker	Side 55
Tusen takk! Aldersbestemming av Hvaler kirke	Side 56

Grethe Hummel.

Høstens hilsen fra sognepresten

I sommer var mange samlet til Olsok-feiring i Hvaler kirke. Denne vakre, gamle kirken her ute på en av Hvalers mange øyer. En kirke omgitt av mysterier, gåter og spørsmål vi kanskje aldri vil få helt klarhet i. Denne Olsok-kvelden fikk vi vite at nye prøveanalyser og forskning har gitt interessante og spennende spor det kan jobbes videre med.

En kirke har fra gammelt av vært et «Herrens hus» som det greske ordet «kyriakos oikos» betyr, det som ble til det norrøne ordet «kirkja». Da den kristne tro kom til dette landet, skulle kirker bygges, mange «Herrens hus», så alle kunne finne et rom der himmel og jord møtes, det hellige og det helt alminnelige. Forsker Kjartan Hauglid fortalte at Hvaler kirke er den første kirken som ble bygget på Østlandet. Et lite mysterium at den da ble bygget helt her ute i havgapet. Og nå vet vi helt sikkert at vår kirke faktisk er en av de eldste stenkirkene her i landet, som fortsatt benyttes til det den var bygget for, en møteplass mellom himmel og jord, Gud og mennesker.

Kirken i havgapet mot sørøst er en meget interessant museumskirke, i sommerhalvåret åpen for omvisning og gir en følelse av fortidens liv i et kirkerom. Men den er ikke et museum, for sommer som vinter, ja, hele året gjennom er den en kirke full av liv, klokkeklang, bønner, sang og musikk med Jesus Kristus, troens mysterium, i sentrum. En kirke som betyr mye for mange som lever sine liv på Hvaler i dag, snart 1000 år etter at den ble bygget av solid stein.

Denne gamle kirken rommer det hellige, et Guds nærvær, en kjærlighet og et håp som formidles gjennom de gamle og fremdeles aktuelle fortellingene fra Bibelen, i dåp og nattverd, i gudstjenester, bryllup og begravelser. Den rommer fortvilelse og sorg, glede og

takknemlighet. Om vi sitter helt alene i kirkebenken eller sammen med andre, er vi del av et stort fellesskap blant helt alminnelige mennesker. Et fellesskap i en verdensvid kirke og et fellesskap gjennom generasjoner.

Nå er sommerens Olsok-feiring med rømmegrøt over. Likeså sommerkvelder med kultur i kirken, omvisninger, fellesgudstjenester og Ord for dagen. Vi har fått svar på noen av kirkens gåter. Fortsatt vil den være omgitt av mysterier.

Hjemme trekker vi inn i stua og inviterer til fellesskap rundt mat, peis og stearinlys. Den gamle kirken vår åpner fortsatt dørene og inviterer inn til varme og fellesskap i et rom fullt av liv, musikk, sang og fest, men også inn til et stille kirkerom med tid for bønner og ettertanke, tid for å tenne lys midt i livet slik det er – i tro, håp og kjærlighet.

*Midt i vår verden, her hvor vi bor,
står et bygg som et tegn på vår tro.
Lyset og mørket, himmel og jord
møtes her i en levende bro.*

*Midt i vår verden, her hvor vi bor,
kimer klokker til alvor og fest.
Kristus er sentrum, korset et tre,
det gir ly til hver søkende gjest.*

Arne E. Sæther 1979

Gode høstdager ønskes dere alle!

Nådens språk

«Alle store dramaer handler om ensomhet», sa Anton Tsjekhov – en av verdenslitteraturens fremste forfattere og dramatikere. Og kanskje har han rett.

Utsagnet berører noe fundamentalt menneskelig: opplevelsen av å stå alene i verden, enten vi er omgitt av mennesker eller ikke. Det er mulig å være sammen med kollegaer og venner en hel dag, og likevel kjenne seg dypt alene. For Tsjekhov er ensomhet ikke et uhell som må repareres, men et grunnvilkår i livet.

Han minner oss om at ingen kan leve livet for oss. Ingen kan fullt ut gripe hva jeg føler, eller hvem jeg er.. Vi må selv bære ansvaret for våre liv. Tsjekhov skrev med en blanding av smerte og ømhet om hvordan mennesket er dømt til å erfare ensomheten, samtidig som det bærer en lengsel etter å overskride den. Livets drama utspiller seg i denne spenningen – mellom alenehet og nærhet.

Han er heller ikke alene i dette synet. Mange tenkere, filosofer og psykologer har pekt på at ensomheten ikke bare er et psykologisk ubehag, men en del av selve menneskets vesen. Vi er så å si kastet inn i verden uten å ha valgt det selv. Ingen kan leve mitt liv for meg. Ensomhet er derfor ikke en feil som kan rettes opp; den er et livsvilkår vi bærer med oss fra vårt første skrik. Likevel finnes det i denne aleneheten spor av nåde og håp.

Benediktinermunken Christopher Jamison minner oss om at ensomheten ikke bare er mørke, men et sted. Den kan også bli et sted der nåden åpenbarer seg. Når et menneske møter

Anton-Tsjekhov

oss uten å dømme, kjenner vi det i kroppen som en raus mildhet. Da slipper ensomheten litt taket. Og når vi i stillhet eller bønn anerkjenner noe eller noen bærer oss, kjenner vi på at vi ikke er helt overlatt til oss selv. Nådens språk kan ikke oppheve ensomheten, men det kan forvandle den fra å være en mur som stenger oss inne, til å bli et rom der vi kan puste, erfare nærhet og finne mening.

Jamison tolker fortellingen om Adam og Eva som en grunnfortelling over menneskets erfaring av ensomhet, brudd og nåde. I hagen, når de spiser av frukten, skjer et brudd. De åpner øynene og ser seg selv nakne. De gjemmer seg for Gud og begynner å skylde på hverandre. De står alene, fremmedgjort i ekkoet av en dyp eksistensiell ensomhet.

Men fortellingen rommer også noe mer: Gud forlater dem ikke. Han gir dem klær og et fortsatt liv. Selv i bruddet finnes en antydning om at ensomheten ikke er det siste ordet.

Nådens språk er ikke en abstrakt idé eller et teologisk begrep, men noe vi merker det i kroppen når det skjer. Selv om vi aldri kan oppheve ensomheten, kan vi lære å bære den på en ny måte. Nåden gir oss en stille styrke, en energi til å møte hverandre, et mot til å våge nærhet og et trygt rom til å være åpne i. Den gir oss en indre balanse – en letthet – selv midt i aleneheten.

*Høsthilsen fra
Ole-Edvin Utaker*

Christopher Jamison

NYTT FRA MENIGHETSRÅDET

Ny domprost i Fredrikstad Domprosti

Hege Elisabeth Fagermoen (58) er tilsatt som ny domprost i Borg bispedømme, og blir med dette bispedømmets andre kvinnelige domprost. Hun har bred erfaring fra ulike prestestillinger, blant annet som sogneprest i Glemmen og prost i Søndre Follo.

Hun har vært sentral i utarbeidelsen av liturgien for likekjønnede vigslar. Biskopen og bispedømmerådsleder fremhever Fagermoens strategiske blikk, brede kompetanse og allsidighet som viktig for folkekirken. Som domprost vil hun ha ansvar for å lede prestetjenesten og bistå biskopen i tjenesteutøvelsen. Domprosten er biskopens faste stedfortreder, nære medarbeider og bistår biskopen i hennes tjenesteutøvelse.

Hun sier om seg selv:

- Jeg er et begeistret menneske som blir fort engasjert og synes det er gøy å jobbe for å få til ting sammen med andre. Jeg elsker en god prosess der flere er med og eier resultatet,

forteller den nye domprosten.

- Jeg er som biskopen, tilhenger av at også homofile skal kunne få gifte seg i kirken, og har selv vært med å utarbeide liturgien som brukes for likekjønnet vigsel, kommenterer den nye domprosten. (Fredrikstad Blad, 28.06.25)

Hege Fagermoen tiltrer stillingen 1. september, og innsettelsesgudstjenesten finner sted 19. oktober i Domkirken i Fredrikstad.

Vi ønsker henne velkommen til Hvaler og ser fram til et godt samarbeid med den nye domprosten.

Ny utvendig rampe for rullestolbrukere på Kirkens hus

Universell utforming av adkomsten måtte til

Som de fleste av dere vet, så er det gamle prestekontoret nå blitt til et romslig toalett, tilrettelagt for bevegelseshemmede og rullestolbrukere. Den nye rampen ved hovedinngangen er nå ferdigstilt slik at adkomsten med rullestol blir lettere, både sommer som vinter.

Aldersbestemmelse av Hvaler kirke

For å kunne karbondatere Hvaler kirke, ble det opprettet en Spleis, dvs. en digital innsamlingsaksjon. Målet var å samle inn 100 000 kr, og det er nå oppnådd. Dette vil hjelpe oss med å få den siste brikken på plass for å aldersbestemme kirken. Initiativtaker til innsamlingen var Geir Magne Løkås, mens de innsamlede midler går til Hvaler Sokn.

Stell av kirkegårdene

Trepleie i høyden med lift

Kirkeverge Jan, kirketjener Marius og en sommervikar har sørget for at stell av de vakre kirkegårdene blir godt ivaretatt, både vår, høst og sommer. Det innebærer bl.a. gressklipping, kantklipping, trepleie og sikring av trær. Dette arbeidet følges opp kontinuerlig og bidrar til at vi har så vakre kirkegårder som vi har.

*Ole-Edvin Utaker,
leder i menighetsrådet*

Allehelgen i Hvalerkirkene

Fra tidligste tider i Kirkens historie har 1. november vært en dag for å minnes helgenene, de som ble drept i troen på Jesus. Etter hvert ble denne dagen en dag for å minnes alle de døde. En dag for sorg og savn, men også for takknemlighet og håp, i troen på Guds kjærlighet som er sterkere enn døden. Den første helgen i november feirer vi Allehelgen. På Hvaler åpnes kirkene for å gi rom til sorg, minner, takk og håp.

Slik feirer vi Allehelgen i kirkene på Hvaler:

LØRDAG 1. NOVEMBER 2025

Spjørøy kirke kl. 13-14

Hvaler kirke kl. 15-16

Kirkerommet fylles med musikk, bønn, sang og lystenning. De som er gravlagt på Hvaler siden forrige Allehelgen i 2024, blir nevnt ved navn og lys tennes for hver enkelt. Det blir også anledning for dere som kommer innom denne timen å tenne egne lys for deres kjære. Mange kommer til kirkegården denne dagen, tenner lys der og legger en krans på graven, noen for dem som nettopp har gått bort, andre for dem de har båret i sitt hjerte i mange år. Noen tenner et lys hjemme i stua med minner og takk.

Menigheten ønsker også å gi et lys til alle som ønsker å ta med seg et lys hjem og tenne det der. Dette deles ut på kirkegården på lørdag og etter gudstjenesten på søndag 2. november. Du kan også hente et på Kirkens hus uken før.

SØNDAG 2. NOVEMBER

Allehelgensgudstjeneste i Spjørøy kirke kl. 11

Denne gudstjenesten er til minne om alle de døde som har gått før oss, både de som er gravlagt på Hvaler siste året og alle de vi har

i tankene våre år etter år og minnes spesielt denne dagen. Gjennom musikk, salmer, tekster og bønner formidles håp og tro på Guds kjærlighet i liv og død.

Grethe Hummel og Tore E. Thorkildsen

Høsttakkefest i kirken

Det finnes noen søndager i året som smaker litt ekstra av fellesskap og eplekake. En av dem er høsttakkefesten – en kirkelig markering som gir rom for takknemlighet, grønnsaker ved alteret og samvær i kirken for små og store.

I Den norske kirke finnes det egentlig ingen egen dag i kirkeåret som heter «høsttakkefest». Likevel er det mange menigheter som hvert år i september eller oktober inviterer til høsttakkefestgudstjeneste. Ofte er dette en familiegudstjeneste, gjerne i samarbeid med barnehager eller skoleklasser, og med pyntede alterbord med frukt og grønnsaker. I noen bygder tar man med matgaver til kirken som senere gis til matsentraler eller institusjoner.

Tradisjonen for å feire høsttakkefest er dypt forankret – både i kirkelig praksis og i kulturen vår. Det handler om å si takk for avlingen, for markens grøde og for alt vi får. Som det står i Salme 104: «Du lar gresset spire fram for feet og planter til nytte for mennesket. Du lar brødet komme fra jorden.» Samtidig er høsttakkefesten en anledning til å løfte frem tanken om forvaltning – at det vi har fått i hendene våre ikke bare er til oss selv, men skal deles med andre og tas vare på.

Stilleben med frukt (cirka 1603). Malt av Caravaggio (1571-1610).

HØSTTAKKEFEST OG MIKKELSMESSE

Skal man spore høsttakkefesten bakover i tid, finner vi at den henger sammen med en annen gammel dag i kirkeåret: Mikkelmesse, feiret 29. september.

Mikkelsmesse er festen for erkeengelen Mikael og alle engler. I norsk tradisjon ble denne dagen også en viktig merkedag for å takke for innhøstingen. Fra gammelt av var det denne tiden man avsluttet slåtten, tok sauene ned fra fjellet, og stengte sommerfjøsene. Mange steder markerte man overgangen fra sommer til høst med både bønn og fest. Mikkelsmessen var lenge også knyttet til ulike folketro-tradisjoner, som at dyrene skulle være inne før denne datoen, og at jorden måtte "hvile" etter dette. Det var en dag der man løftet blikket fra det daglige arbeidet og takket Gud for det som var høstet inn og ba om vern gjennom vinteren som lå foran. I eldre kristenrett finnes det fastebestemmelser knyttet til dagene før Mikkelmesse, kalt imbredagene, som vi skrev om i fjorårets julenummer. Imbredagene (som kanskje

best kan beskrives som en type nøkterne forberedelsesdager før høytider som jul, påske, sankthans og mikkelmesse) skulle være preget av bønn og faste. Slik kan vi se på Mikkelsmessen som en forløper til det vi i dag kjenner som høsttakkefest.

THANKSGIVING I USA: EN ANNEN HISTORIE

Noen vil kanskje også tenke på Thanksgiving – den amerikanske høytiden som feires i slutten av november. Også der står takknemlighet og fellesskap i sentrum, men med en litt annen historie.

Den amerikanske thanksgiving-feiringen oppsto i møte mellom nybyggere og urbefolkning på 1600-tallet. Den første dokumenterte feiringen fant sted i 1621 i Plymouth, der pilegrimer og Wampanoag-folk delte et måltid etter innhøstingen. Senere ble denne dagen en nasjonal helligdag, og i dag forbindes den ofte med kalkun, gresskarpai og familiehygge foran TV-en. Det er også en dag som markeres i mange amerikanske kirker, men selve

høytiden er ikke forankret i det liturgiske kirkeåret, slik høsttakkefesten i Norge er.

Thanksgiving har blitt både et kulturelt og kommersielt fenomen, med «Black Friday» rett etterpå som en påminnelse om konsumkulturens grep. Sammenlignet med den norske høsttakkefesten, som ofte finner sted i kirkerommet og med en liturgisk ramme, har Thanksgiving en bredere – og til dels mer sekulær – karakter. Likevel deler de to tradisjonene et viktig fellestrekk: ønsket om å samles, gi takk, og erkjenne at vi ikke står alene i verden.

Foto Marthe N.B.

HØSTTAKKEFESTEN I HVALER MENIGHET

Her på Hvaler har vi lang tradisjon for at høsttakkefesten feires med en gudstjeneste for små og store i Hvaler kirke på dato som sammenfaller med Eplefestivalen som arrangeres på Rove på Kirkøy. Dette er en flott gudstjeneste som markerer både høstens anmarsj og de gaver den bringer med seg, med innbæring av innhøstet frukt og grønt under prosesjonen. Fireåringene får utdelt 4-årsbok, ofte synger Stjerneketet, og gudstjenesten kretser rundt Høsttakkefest og Mikkelmesse. Etter gudstjenesten inviteres menigheten til å fortsette markeringen av høstens ankomst og nyte et godt stykke eplekake på Eplefestivalen sammen med resten av Hvalers befolkning.

I 2025 var Høsttakkefesten 21. september en fellesgudstjeneste med Kråkerøy menighet der både Stjerneketet og Kråkerøy menighets Tale Bustehale gjorde opptreden.

Med ønsket om en god høst,
Marthe N. B.

Kilder:

- Den norske kirke, kirken.no – Artikler om høsttakkefest
- Store Norske Leksikon – «Mikkelsmesse», «Imbredager»
- Bibelen, Salme 104,14
- Kulturhistorisk museum, UiO – Bloggartikkel om imbredager
- NDLA.no – «Thanksgiving» (amerikansk høytid)

Et glemt ord?

Tidsriktige mennesker skal være «langt framme i skoa» og framoverlent. For å bli regnet med er det fint å være kreativ, effektiv, løsningsorientert, utadvendt, oppdatert og suksessrik eller sulten på suksess. Handlingsorientert og selvstendig er også beundringsverdig.

Ingen snakker lenger om det lille ordet snill. Er det sånn at det å være snill er litt gammeldags? Assosieres snille mennesker med noe tregt og nærmest litt dumt? Jeg vet ikke, jeg bare spør, for det ser ut til at verdien av snillhet er dalende.

Snillhet defineres som å være tolerant, hensynsfull og empatisk med seg selv og andre. Forskning viser at de fleste av oss liker faktisk å omgås positive, forståelsesfulle, hyggelige mennesker som behandler oss med respekt og omtanke.

Så hvorfor etterspørres det i liten grad i det offentlige rom? Det er sjelden du hører at foreldre har som mål i sin barneoppdragelse at barna skal bli snille, eller at et av målene på jobben din er snille medarbeidere. Mål som effektivitet, suksess, større overskudd, utbytte eller vekst i rikdom og status er lenger framme i skoa for å si det sånn.

Det er synd, for i virkeligheten er det trådene av snillhet som er vevd inn gjennom menneskelige relasjoner som har den største positive innvirkningen på livet ditt.

Psykologisk forskning har identifisert snillhet (føyelighet) som en av fem grunnleggende personlighetstrekk. Så vet du og jeg av erfaring, og forskerne har bekreftet, at snillhet

ikke er jevnt fordelt. Egenskapen snillhet påvirkes av genetisk – og miljømessig arv og den kan også læres (<https://utforsksinnet.no/>).

Det er en nyttig opplysning, for man kan altså jobbe med seg selv og bli snillere.

Men hvorfor i all verden skal du bruke tid og energi på å bli snillere? Jo, fordi det er godt for deg.

Når du er snill, møter du mennesker på en mykere måte. Du viser raushet og forståelse og trøster kanskje med ord, gode blikk eller smil og varme. Din overbærende, eller oppriktig deltakende og gode holdning kan gjøre en reell forskjell for noens dag. Tenk så fint å kunne gjøre hverdagen litt lysere for en som har det tungt og vanskelig. Samtidig beskriver forskerne at å være snill er godt for den som utfører det.

Claudia Hammond, britisk forsker har gjennomført en stor studie i England hvor målet å finne ut hvordan vennlighet blir betraktet i samfunnet. En oppsummering av studien viser at folk som både mottar og utfører vennlige handlinger opplever en større grad av livskvalitet og tilfredshet enn andre. Hammond mener at snillhet er en form for egoisme, fordi gode handlinger mot andre får

oss til å føle oss vel. Hjerneforskning viser at vennlighet gir oss en god og varm følelse idet handlingen er utført, og vi ønsker å ha det bra med oss selv.

Studien viser også at religion og verdisystem spiller en avgjørende rolle.

Hallgeir Sjøstad, forsker og psykolog bekrefter at det er godt dokumentert at det er en positiv sammenheng mellom livskvalitet, hvor raus man er overfor andre og hvor takknemlig man er for den hjelpen man selv får.

Men hvis det er så positivt for oss, hvorfor er vi ikke snille og gode hele tiden?

Sjøstad tror at det er fordi at snillhet også har en kostnad. Den krever tid, energi og kanskje også penger og en aktiv, praktisk prioritering. En annen forklaring tror han kan være at vi ikke alltid er oppmerksomme på hvor viktig små eller store, vennlige bidrag er for de som mottar dem. Å motta vennlighet, kan i de rette sammenhenger, oppleves som en nådegave.

På tide å løfte fram snillhet som en viktig bærebjelke i samfunnet. Snillhet må jo være noe av det mest bærekraftige vi kan drive med, spør du meg.

Etter postludium i kirkene på søndager sier presten ofte noe slikt som: Gå i fred og tjen Herren, dine medmennesker og deg selv med glede.

Det bør vi trene på.

God høst.

Hilsen mormor.

*Hvor du tramper sti og vei
følger mange etter deg.
Sørg for at det alltid gror
blomster i ditt plogjernspor.*

*Noen kommer, noen går.
Noen dør i livets vår.
Stjerner lyser hvite.*

*Livet vever på sin vev
hva du gjorde, tenkte, skrev;
alle ting i veven står.
Livets skyttel går og går.*

*Noen kommer, noen går.
Noen dør i livets vår.
Stjerner lyser hvite.*

*Utdrag fra Jens Gundersens
«Vuggeviser»*

Kilder:

Elena Sans, psykolog
<https://utforsksinnet.no/>.

Claudia Hammond, professor
<https://www.nrk.no/>

Hallgeir Sjøstad, forsker og
psykolog.

«La din stemmegivning være et nødvendig minimum i bidraget til et fritt Norge. Men ikke stopp der»

• KARL-JOHAN KIØDE, GJESTEKOMMENTAR, SIDE 2-3

vårt land

MANDAG
11. AUGUST 2025
side 28 / nr. 302 / 82. årgang
KRONER 47

«OG DETTE BER JEG OM, AT DERES KJÆRLIGHET MÅ BLI MER OG MER RIE PÅ INNSIKT OG DOMMEKRAFT.»

Vil stoppe store gaver til partier

– Maks 100.000 kroner fra privatpersoner, og én million fra organisasjoner, sier Sp-leder Trygve Slagsvold Vedum.

• SIDE 4-5

'Sylvi stjeler vår politikk'

– Sylvi Løsthaug lurer konservative velgere, hevder nestleder Truls Olufsen-Mehus i partiet Konservativt.

• SIDE 11

• SIDE 6-8

Mengigheten har sendt inn penger for å få svar på hvor gammel Hvaler kirke er. • Vi studerer første budstede av 1000-tallet, sier ekspert. Foto: Synne Østengen

Hvaler-datering kan endre kirkehistorien

VÅRT LAND

MANDAG 11. AUGUST 2025

Faksimile fra Vårt Land 11. august

«Datering av Hvaler kirke kan endre norsk kirkehistorie»

Resultater av undersøkelsene og aldersdatering av Hvaler kirke ble lagt frem Olsok, 29. juli for en fullsatt Hvaler kirke. Det var knyttet stor spenning til fremleggelse av resultater fra forsker Kjartan Hauglid, Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU).

Kjartan Hauglid i Hvaler kirke på Olsok

Det som så langt er analysert av prøvene av tremateriale fra kirken, tyder på at Hvaler kirke er bygget første halvdel av 1100-tallet, kanskje så tidlig som 1120-tallet.

Det ble god mediedekning av arrangementet og resultatene av undersøkelsene, særlig

regionalt, men også nasjonalt. Det har ført til en fornyet interesse for Hvaler kirke, og flere oppslag peker på at resultatene «kan endre norsk kirkehistorie». Det gjenstår fremdeles en rekke prøver som må analyseres før et endelig svar kan gis. Det ble tatt initiativ til «Spleis» for å få midler til det videre arbeidet. Målet med innsamlingen ble nådd, takket være mange og gode givere. Takk til dere alle. Arbeidet med analysene er nå godt i gang, og vi forventer et endelig svar innen utgangen av året.

Prosjektet

Hvaler kirke er en av 41 bevarte steinkirker →

Kjartan Hauglid i arbeid

fra middelalderen i Viken fylke, og er den eneste middelalderkirken i fylket som ligger på en øy. Plasseringen på Kirkøy viser at kirken opprinnelig henvendte seg mot sjøen. Den gang, som nå, gikk båttrafikken forbi Hvaler og nedover langs kysten av Bohuslän. Ørekroken var en viktig og lun havn i eldre tid, siden vannstanden var om lag 5 meter høyere rundt Hvalerøyene på 1000-tallet. Dermed var det seilbart inn Arekilen og nesten helt inn til kirken.

Hvaler kirke ser ikke ut til å noen gang ha brent, og mye treverk er bevart i murverket. Det er tatt en rekke prøver av trematerialet som er funnet. Nasjonallaboratoriene for datering ved NTNU Vitenskapsmuseet i Trondheim har analysert noen av disse – og er i gang med analyser av de andre prøvene.

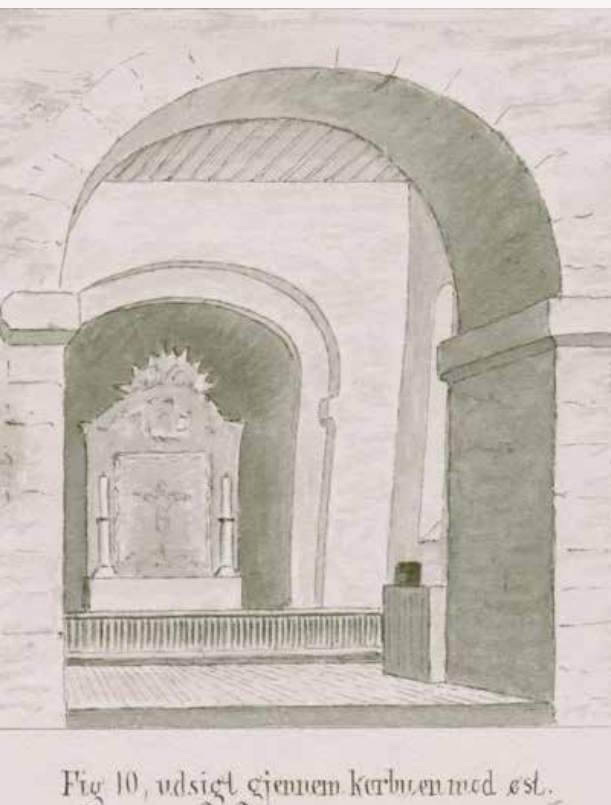

Fig. 10, udsigt gennem korbuen med øst.

Korbuen tegnet av Henrik Mathiesen

Det er mange andre elementer i Hvaler kirke som er av interesse å undersøke nærmere, blant annet at det er brukt pent tilhugget kleberstein i rundbuen inn til koret.

Den har kommet langveisfra, og peker i retning av et påkostet kirkebygg. Bygningsmaterialet i murene er også av stor interesse, og vi arbeider for at Hvaler kirke kan inngå i en planlagt undersøkelse av dette, sammen med andre middelalderkirker.

Hvaler kirke «oppdages» som middelalderkirke i 1884

Ingen av de tidlige antikvarene som arbeidet med Norges bygninger fra middelalderen var klar over Hvaler kirke, og det var først da Nicolay Nicolaysen besøkte kirken i 1884 at den ble identifisert som en steinkirke fra middelalderen.

Opprinnelig takkonstruksjon er bevart

Deler av den opprinnelige takkonstruksjonen er også bevart, og en stikkbjelke i Hvaler kirke er utformet som en løve eller et dragehode. Utskårne innvendige bjelkeender er kjent fra middelalderkirker i Trøndelag og på Vestlandet, men Hvaler kirke har det eneste bevarte eksempelet på Østlandet og også det eneste norske eksempelet på en utvendig dekorert stikkbjelke. Det er tatt prøver av disse.

Utgravingene på 1950-tallet

Under kirken ble det i forbindelse med utgravninger på 1950-tallet funnet steinfundamenter og tufter etter eldre bebyggelse. I grunnen ble det også funnet trekull som ble datert til romertiden, det vil si til år 60 f.Kr. til 130 e.Kr. Dateringene fra utgravningene på 1950-tallet har vært omdiskutert. Datering av kirken fra den gang ligger innenfor et tidsspenn på 160 år,

Maleri av Hvaler kirke

men de viser uansett at det har vært aktivitet i området, der Hvaler kirke ligger, i svært lang tid.

Arkivstudier og historikk

I løpet av prosjektperioden er relevant arkivmateriale i Riksarkivet, Statsarkivet, Riksantikvarens arkiv, Nasjonalbibliotekets spesialsamlinger, Kulturhistorisk museum og i NTNU Vitenskapsmuseet gjennomgått.

Skriftlige kilder

Det finnes ingen skriftlige opplysninger om kirkebygningen fra middelalderen. Hvaler kirke, eller «Hwala kirkju» ser ut til å være omtalt i et testamente fra 1427, men alt i

Biskop Eysteins «Jordebok» fra slutten av 1300-tallet ser det ut til at kirkens gods er opptegnet.

3D-scanning og nye oppmålingstegninger

Hvaler kirke ble oppmålt i 1889 og 1929, men har aldri vært tilfredsstillende oppmålt etter moderne standarder. Kirkebygningen ble 3D-skannet innvendig og utvendig i 2024. 3D-skanningen vil danne grunnlag for nye og svært presise oppmålingstegninger som vil være et viktig grunnlagsmateriale for det videre arbeidet med uttak av prøver og datering av kirken.

Jan Olav Aarflot

Bøkenes betydning

– en omtale av boka «Bokens folk»

av Joel Halldorff

TEKST: HALVOR DE FLON

Bøker har vært viktige for meg og en sentral del av livet helt siden jeg lærte å lese. Som barn slukte jeg «Historien om bøkene» og lærte på den måten mye om historie, geografi og om andre steder i verden.

Bøker har en magnetisk effekt på meg, og går jeg forbi en bokhandel, skal jeg ha usedvanlig dårlig tid hvis jeg ikke går innom. Jeg brukte barne- og ungdomsbiblioteket i min barndoms by Sarpsborg ofte. Jeg er ikke så flink til å bruke det skattkammeret som bibliotekene er lenger, men jeg har stadig planer om å gjøre noe med det. Jeg har hatt mange leseropplevelser som jeg tror har vært med på å forme meg til den jeg er, og følelsen av glede ved å lese en bok jeg liker godt, er like sterk nå som før.

Jeg er heldigvis ikke alene om å ha et slikt forhold til bøker. For et par måneder siden leste jeg boka «Bokens folk» av Joel Halldorff. Joel Halldorff er en svensk forfatter og historiker som har skrevet flere bøker, inkludert en som utforsker den dype forbindelsen mellom mennesker og litteratur. Boken tar utgangspunkt i det sentrale spørsmålet om hva bøker betyr for oss, både individuelt og som samfunn, i en tid der digitalisering og informasjonsteknologi utfordrer tradisjonelle lesevaner. Halldorff er bekymret for at boken er i ferd med å miste sin posisjon og tape kampen om vår oppmerksomhet, i en tid hvor skjermer og sosiale medier ser ut til å få større betydning, mens vår evne til å holde

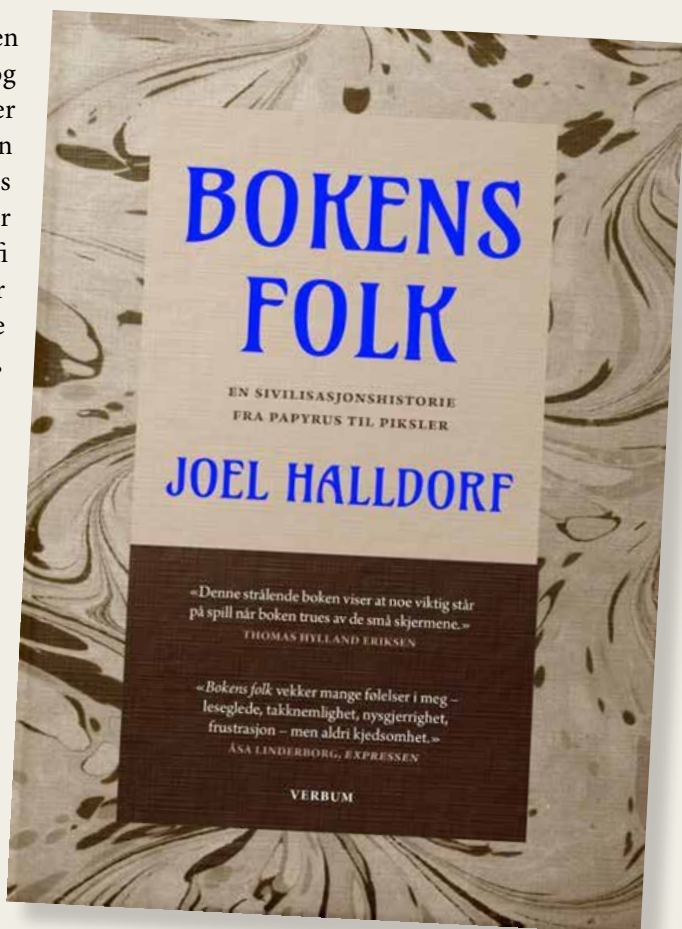
konsentrasjonen og motivasjonen levende blir stadig dårligere. Jeg opplever ikke sjelden når jeg leser i en bok at jeg får en innskytelse om å sjekke noe på mobilen –det kan være en nettavis, neste treningsmulighet på Sats, prisene på nye eiendeler eller lignende. En kort sjekk som kunne tatt 30 sekunder, blir gjerne til flere titalls minutter, og når jeg tar opp boka igjen, er det nesten som å begynne på nytt.

I «Bokens folk» tar Joel Halldorff for seg en rekke litterære verk, men han legger særlig vekt på Bibelens betydning for bokens utvikling og utbredelse i den vestlige verden. Halldorff argumenterer for at Bibelen, uansett religiøs tilknytning, har en unik posisjon i vår kultur og hvordan vi tenker om oss selv og vår historie. Den representerer ikke bare en

religiøs samling av skrifter, men også en dyptgående kilde til moralske, etiske og eksistensielle spørsmål som fortsatt er relevante i for oss som lever nå. I boken utforsker Halldorff hvordan Bibelens fortellinger, symboler og læreformer har påvirket litteratur, kunst og filosofi gjennom århundrene. Han understreker at mange av de universelle temaene som finnes i Bibelen –som kjærlighet, svik, tilgivelse og håp –er sentrale i menneskets erfaring og gir fortsatt mening og dybde til dagens mennesker. Halldorff peker på hvordan disse fortellingene kan gi innsikt i hvordan et menneske kan forstå og skape mening i tilværelsen, samt hvordan vi kan forstå samfunnet vi er en del av.

I sin omtale av boka skriver hovedanmelder i Morgenbladet, Bernhard Ellefsen, om hvordan Halldorff på en overbevisende måte viser hvordan møtet med Bibelen erstatter enkle svar med komplekse spørsmål. Halldorff skriver om fenomener som kan forstås på flere måter, og hvordan Bibelens historier kan hjelpe oss å navigere i en verden som er vanskelig å forstå. Han argumenterer for at Bibelen er en kilde til refleksjon som kan gi dybde til våre erfaringer og forståelser av livet, valg og relasjoner. Et eksempel på dette er historien om Jakob og Esau, som kan leses som en historie om søskensjalousi, foreldre som forskjellsbehandler, men ikke minst også om tilgivelse og forsoning. Bibelen er spekket med slike fortellinger som belyser forholdet mellom mennesker, og som kan hjelpe oss å forstå oss selv og hverandre bedre.

Halldorff hevder også at mange moderne forfattere henter inspirasjon fra bibelske

fortellinger og moralske dilemmaer, noe som viser hvor dyptgående Bibelen er innlemmet i vår kultur. Et eksempel på en moderne forfatter som bruker bibelske fortellinger i sine bøker, er Karl Ove Knausgård. I boka «En tid for alt» tar han utgangspunkt i historien om Kain og Abel og setter den inn i vår tid som viser at temaene, og problemstillingene som beskrives er dagsaktuelle.

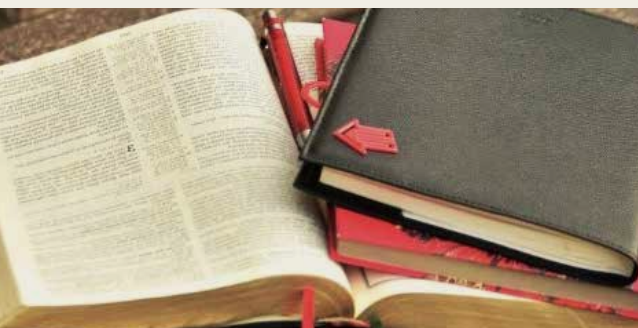
Slik sett blir "Bokens folk" en bok både om betydningen av lesing og hvordan lesing påvirker vår forståelse av verden og oss selv, med Bibelen som et av de mest innflytelsesrike eksemplene. Halldorffs bok viser på en overbevisende måte hvordan de

rike og komplekse historiene i Bibelen fortsatt har mye å lære oss i møte med livets utfordringer og spørsmål.

I sin helhet fremstår "Bokens folk" som en sterk påminnelse om at bøker, og særlig Bibelen, har en tidløs betydning og evne til å engasjere leseren på mange måter og på flere nivåer, og at de fortsatt kan fungere som en ledestjerne i vår søken etter mening og forståelse i en kompleks verden. I en tid hvor mye skal gå veldig fort, og hvor vi, enten vi vil eller ikke, påvirkes av dette, gir "Bokens folk" et verdifullt perspektiv som utfordrer oss til å stanse opp, reflektere og omfavne lesing som en viktig del av det å være menneske. Det er en bok for alle som ønsker å forstå hvilken kraft ord og fortellinger kan ha, og en påminnelse om at lesing fortsatt er en av de mest meningsfulle måtene vi kan forstå oss selv og relasjonen til andre på. Så herved er utfordringen gitt; Ta deg tid til å lese både Bibel og andre bøker.

Ole – en seilskutes

AV: STEINAR GYLT

Her følger en kort fortelling om Hvaler-gutten Ole Albert Eilertsens sjømannsliv som jeg antar ligner på flere andre Hvaler-gutters sjømannsliv. Med hjelp av opplysninger fra Sjømannsinnrulleringen og avisenes hyppige meldinger om skipenes ankomst og avganger fra ulike havner, kan vi få et innblikk i sjømennenes reiser. Og ikke minst i hvor mange dager det tok å seile, laste og losse i seilskutenes tidsalder.

Ole Albert Eilertsen, født 22.10.1866, var fra Stakhalden (gnr. 23 bnr. 14) på Kirkøy. Han kjøpte småbruket Buvika nord på Søndre Sandøy av sin farmor, og her bodde han med sin kone Nicoline og deres seks barn. Som enkemann giftet han seg senere med Jensine Kristiane, og sammen fikk de 3 barn.

Fra førstereisgutt til styrmann på 6 år

Ole hadde sin første påmønstring i mars 1882 på seilskuta *Ellida* på tur til Danmark, 15 år og 4 måneder gammel. Han seilte 6 sesonger som menig mannskap, før han fikk «Styrmandspatent» i 1887, 21 år gammel. To av sesongene seilte han med sin far Jens Eilertsen som fører. Først på briggen *Orient* i 1883 og så på skonnerten *Hygea* i 1886.

12 år som styrmann

Ole sin første påmønstring som styrmann var på skonnerten *Hygea* våren 1888. Han

Skipper fra Buvika

Buvika, Ole sitt hjem i Gravningsundet.

seilte deretter 12 sesonger som styrmann, fram til han fikk «Skipper Certifikat» 19. februar 1900.

I årene 1895 – 1899 var han styrmann om bord på **stålbarken** *Munter*. *Munter* medfører Johnsen, dro fra Fredrikstad i mai 1895 via London og Bottenviken, før den satte kurs mot Sør-Afrika. Den ankom Cape Town 83 dager senere. Deretter var det tur fra Afrika til Bangladesh (49 dager) og så fra Bangladesh til Sør-Amerika (128 dager). Etter turer mellom ulike havner i Sør-Amerika og turer mellom Sør-Amerika og USA/ Canada, la de til kai i Hamburg i mai 1897. 3 måneder senere gikk de fra Hamburg med kurs for Central-Amerika i august 1897.

Avisa Norges Sjøfartstidende har ingen rapporter fra *Munter* sin nye periode i andre verdensdeler, men rapportene begynner igjen da skuta vender tilbake til Europa i januar 1899. I Bremerhaven tar de om bord sand som ballast for turen til Kristiania. På hjemveien kommer de 17. mars, ut for en kraftig storm med orkanbyger. Ballasten forskyver seg, og

skuta legger seg over på siden med deler av riggen i vannet. De blir reddet av dampskipet *Grashopper* av Hull som sleper dem i medvind til Fredrikshavn for reparasjon. *Munter* ankommer Kristiania 29. mars 1899, og Ole mønstrer av etter 3 år og 10 måneder ombord.

Tida som skipper på barken *Hutiti*

Ole Albert sin første påmønstring som skipper var på barken *Hutitu*, eid av Brødrene Bjørnstad. Det er februar 1900, og reisemålet

Barken Hutitu som var Ole sitt første skip som fører. Bygget 1876.

er Bristol i England. Det er få opplysninger i avisene om de første månedene om bord, men fra juli måned i 1900 og fram til avmønstringen i 1902, er *Hutitu* sine reiser godt dokumentert i avisene. I denne mønstringsperioden krysset de Atlanterhavet minst 8 ganger, og var ikke innom havner i Norge underveis.

Hutitu går fra Queenstown på østkysten av USA 3. juli 1900 med kurs for Canada, og ankommer Pugwash på østkysten 27 dager senere. Her blir skuta liggende til 24. august før den seiler mot England og ankommer Liverpool, på vestkysten av England, 27 dager senere. Slik fortsetter skuta i fart mellom havner i USA, Canada og England, og er også innom Kanariøyene. I løpet av de ca. 18 månedene som har gått fra *Hutitu* forlot Pugwash 24. august 1900 til hun ankom

London i februar 1902, har skuta krysset Atlanteren 7 ganger. Imponerende!

3 uker senere forlater *Hutitu* igjen London og seiler mot Fredrikstad. Hun ankommer 20. mars 1902, ca. 2 år etter at hun forlot nabobyen Fredrikshald. Ole fortsetter som fører av *Hutitu* ut 1910-sesongen og i februar 1911 blir skuta solgt til opphugging.

Sommeren 1911 overtok Ole som skipper på barken Ansgar

Denne skuta var innkjøpt av Lauritz Schübeler i Fredrikstad, og Ole førte skuta fram til høsten 1916. I årene 1911-13 var det primært turer med trelast fra Østersjøen til England. Senere år også turer til Canada og Spania.

I 1912-sesongen seiler *Ansgar* først fra Fredrikstad via Christiania til London. Så

Ombord i Ansgar. Ole til høyre.

Barken Ansgar som var Ole sitt siste skip, bygget 1876.

følger flere turer mellom London og Sundsvall i Bottenviken. Siste turen dette året går i desember med koks fra London til Christiania før vinteropplag i Fredrikshald.

Sesongen 1913 startet ikke så bra for *Ansgar*. Skuta passerer Helsingborg 17. april, men dagen etter går hun på grunn ved Saltholm utenfor Dragør nok en gang på vei til Sundsvall. Følgende melding kan senere leses i Morgenbladet:

«København 22.04.1913. Ansgar har ikke faat nogen Skade. Avgaar til Sundsvall ved første Leilighet».

De ankom dit 2. mai, og lastet trolig trelast. Igjen gikk turen til London hvor de ankom 22. juni. Ca. 2 uker senere forlot de London igjen for nok en tur til Østersjøen. Slik fortsatte det denne sommeren. Disse reisene mellom London og havner i Bottenviken tok ca. 3 uker. I Bottenviken anløp de havner som Sundsvall og Piteå. Rundreisen London – Piteå – London tok ca. 2 måneder inklusive lossing og lasting. Sesongens siste utenlandstur for Ole Albert gikk til Kotka som ligger i Finskebukta, øst for Helsingfors, dit de ankom 20. oktober. En måned seinere er *Ansgar* observert ved Helsingør på vei nordover/ «hjemover». Ole Albert mønstret denne gang av i Haugesund 26. november.

Høsten 1916 mønstret han av fra *Ansgar* for det som skulle vise seg å bli siste gang. Han ville være hjemme på vinteren for å feire sølvbryllup. Han hadde giftet seg med sin første kone, Nicoline fra Løkkeberg (30.20), 22. januar 1892. For Ole er det ikke registrert nye turer til sjøs etter 1916. Ole var drøyt 50 år da han gikk i land fra *Ansgar* og hans sjømannskarriere varte i 34,5 år om bord på totalt 13 ulike seilskip. Han døde i 1932, 66 år gammel.

Ansgars skjebne

Første verdenskrig raser, og i desember 1916, etter at Ole hadde mønstret av, ble *Ansgar* stoppet av en tysk ubåt for kontroll på vei fra Kambo til Sunderland med props (se forklaring under). Kontrollen førte til at mannskapet ble beordret i livbåtene og skuta ble brent.

For sjømennene var 1. verdenskrig en tid med farer og mulig død, men for skips-eierne var det også en tid for mulig fortjeneste, hvilket barken *Ansgar* kan være et eksempel på. Da *Ansgar* ble innkjøpt til Fredrikstad våren 1911 var prisen 12 000 kroner, men da den ble videresolgt våren 1916 var prisen steget til 165 000 kroner. (Kilde: *Aftenposten* 10.06.1916).

Nettsøk:

Props var tømmer, stort sett av gran, som ble brukt til støtteverk og avstiving i engelske gruver. Dette tømmeret hadde forskjellige lengder, og en diameter mellom 10-20 cm. Pitpropsene var i perioder en stor eksportnæring som ble sendt med trelastskutene fra Norge til England.

EN APPELSIN ER ET KUNSTVERK

TEKST: AV TIDLIGERE SOGNEPREST PÅ HVALER, ØYSTEIN SPILLING

Å skrelle en medgjørilig appelsin på en oppmerksom måte, er en god opplevelse. Du sitter der med en nesten perfekt kulerund frukt. Utsiden er behagelig myk, og overflaten har milde rynker. Fargen er lekker. Skjærer vi et snitt rundt toppen, kan vi løfte ut en bit av skallet som ligner på en sopp. Eller en paraply. For den hvite stengelen som ligger som en diameter på innsiden henger fast i skallet.

Og så er det ikke bare sammenhengende fruktmasse i kuleform på innsiden. Neida, det er porsjoner – lekkert anrettet i båter – med en elegant hinne omkring hver og en. Akkurat passelig store til at de kan tas med to fingre og puttes i munnen uten søl. Smaken er vidunderlig. Ingen brusfabrikant i verden kan produsere den smaken, den aromaen og den blandingen av saft og fruktkjøtt som gjør appelsinen til en nytelse i grenseland mellom drikke og fruktkompott.

En appelsin er mer enn sunn og oppkvikkende næring. Mer enn en frukt fra et tre. En appelsin er et kunstverk. Så intrikat funnet på, så forunderlig i sine små detaljer, at den bærer bud om en kunstner.

Det er ikke bare appelsiner som kan vekke vår beundring. Sommerens landskap er fullt av vekster, planter, blomster og trær som skjuler små univers av levende liv. Jorden, luften og vannet inneholder myldrende livsformer som vi aldri blir ferdige med å utforske. Himmelhvelvingen og universet er overveldende. Umåtelige krefter. Underfulle sammenhenger.

Det er mulig å ane et budskap i alt dette. Et ordløst, men talende budskap. Og at noen står bak. Slik enkelte kunstverk så som geniale

malerier eller berørende musikk formidler mer enn bare gode inntrykk: De gir en fornemmelse av en unik personlighet som står bak og formidler livskraft. Jeg blir nysgjerrig på denne kunstneren: denne Rembrandt eller Beethoven.

For meg er det slik at evolusjonsteoriens forklaring på naturens mirakler er en utilstrekkelig forklaring. At død kjemi i samvirke med mutasjoner og naturlig utvalg skulle kunne frembringe kunst, poesi eller musikk. Og bevisstheten vår – at du og jeg vet vi er levende personer som sanser og handler i samspill med alt rundt oss. Det er ikke troverdig for meg at det levende livet i all sin prakt har blitt til av døde elementer – kjemi og fysikk alene.

Salme 104 i Det gamle testamentet handler om å se skaperen bak alt det skapte. Om å se et «du» bak naturens myldrende spill. Et «du» som skjuler seg så godt at ingen tvinges til tro. Men som samtidig gir så raust av undere at summen av indikasjoner nærmer seg det overbevisende. Den ukjente forfatteren av salme 104 ser en levende, men skjult skaper. Som lar gresset spire og brødet komme fra jorden, og vinen som gir mennesket glede.

Skaperen lar dyrene myldre fram, og alt liv i havet. Han sender ut sin ånd og gir liv. Han tar livsånden tilbake og de blir til støv igjen. Etter å ha skildret alt dette skriver salmedikteren:

Herre, hvor mange dine gjerninger er,
og alle har du gjort med visdom.
Jorden er full av det du bærer fram.
Jeg vil glede meg i Herren.
Velsign Herren, min sjel!

En klimabevisst høstsalme

Dagens salme er ved Marte-Kari Melkerud. Jeg vil fortelle dere om en høstsalme – nummer 725 i salmeboka – som jeg er blitt veldig glad i. Riktignok er det en litt annerledes høstsalme, og den er heller ikke så ofte brukt i gudstjenestesammenheng. Kanskje jeg får gjøre en innsats i forhold til akkurat det

Da jeg for noen år siden arrangerte en sangkveld med Eyvind Skeie i Halden, så sto denne salmen på programmet, fordi salmedikter Skeie har oversatt den. Men det er ikke han som har skrevet den, det er det Shirley Erena Murray som har gjort, i 1996. Samme år komponerte svenske Per Harling en vakker melodi som kler de fire versene så godt.

«Vern og beskytt meg, ikke fornekt meg, barn av min omsorg: Jeg er din mor.» Slik starter salmeteksten av Shirley Erena Murray. «The Earth Prayer» er også denne salmen kalt, og den er verdenskjent, i likhet med den newzealandske dikteren. Teksten ble først utgitt i Murrays diktsamling «Every day in Your Spirit».

Om salmen har hun sagt at hun lenge hadde sett behovet for en salme som forteller om hvor utsatt skaperverket er, og hvordan jorden er i behov av vår omsorg. Aldri har vel dette budskapet vært viktigere enn nå, med forurensing av sjø og land, skog som hogges ned og et dyreliv som minsker i takt med at leveområdene skrumper inn.

Murray skrev derfor en «grønn» salme sett fra moder jords perspektiv. Hun har uttalt at hun ville vekke vår klimabevissthet når

hun skriver «bruk meg forsiktig, stell mine sår, jeg er din framtid, år etter år.»

I salmens tre første vers handler det om jorden, som ber oss om å ta vare på den. Fjerde vers er litt annerledes. Der er det mennesket som er subjektet. «Gud er vår skaper, kilden til livet, syng med det skapte: Herren er stor!» Dermed ender den med en lovprising av alt det skapte, en musikalsk høsttakkefest.

Jordens moder

*Vern og beskytt meg, ikke fornekt meg,
barn av min omsorg: Jeg er din mor.
Min nød er din nød, min død er din død,
kommet fra jorden blir du til jord.*

*Jeg er din næring, la meg få leve.
Bryt brød med andre, nyt det du får.
Gleden jeg gir deg, den er min egen.
Skoger og sletter blomstrende står.*

*Jeg er ditt livsrom. Ikke forakt meg!
Bruk meg forsiktig, stell mine sår.
Min kraft er din kraft, min prakt er din prakt.
Jeg er din fremtid, år etter år.*

*Gud er vår skaper, kilden til livet.
Syng med det skapte: Herren er stor!
Liv skal beskyttes, ikke forrådes.
Husk, barn av jorden: Jeg er din mor.*

Menighetens årshjul for barn og unge

Menighetens arbeid er som et hjul med nav og eiker.

Hjulet ruller og beveger seg framover.

Et hvert hjul trenger jevnlig vedlikehold og evaluering for at det skal fungere på veien mot målet.

De forskjellige utvalgene i menigheten har hvert sitt årshjul.

Årshjulet for arbeidet blant barn og unge ruller nå igjen etter en solrik sommerferie. Eikene i år er de samme som i aktivitetsåret vi har bak oss. Noe vedlikehold og evaluering er blitt gjort slik at vi i større grad kommer nærmere strategimålene om å være relevante i møte med Hvalers befolkning. Med tiltak og evaluering i samspill følger vi strategiplanens retning:

1. **Kirken på Hvaler er synlig i samfunnet, oppleves relevant og engasjerer seg i menneskers liv.**
2. **Flere opplever tilhørighet og fellesskap ved å søke dåp, konfirmasjon og delta i barne – og ungdomsaktiviteter.**

Hvaler menighet er stolt av årshjulene. På forskjellige måter får vi tilbakemeldinger på at arbeidet blir satt pris på. En av eikene i årshjulet for barn og unge er konfirmentarbeidet.

Her møter vi 14-åringer som er midt i en av livets viktigste utviklingsfaser. Ungdommen kjenner på endringer både fysisk, psykisk og sosialt.

Identitetsutviklingen kan være utfordrende, med fokus på å finne sin plass blant jevnaldrende, utforske sin seksualitet og å navigere seg fram i jungelen av verdier.

Mange er opptatte av, og nysgjerrige på meningen med livet. Det stilles spørsmål, det reflekteres og det undres. Refleksjoner og spørsmål om verdivalg, livssyn, tvil, tro, bønn, Jesus og døden er bare noen av tankene som kan surre og gå. Midt i denne søken etter mening og sammenheng finner vi noen 14-åringer som selv aktivt velger å konfirmere seg i kirken. Andre begrunner sin kirkelige konfirmasjon med at det er tradisjon i familien. Vår erfaring er også at noen av de unge har penger og gaver som førstebegrunnelse for å konfirmere seg.

14-åringene kommer til oss med sin styrke, sin stillhet, sin sikkerhet og sin usikkerhet. Deres lekenhet, barnlighet og nysgjerrighet bringer de også med seg når vi tar imot dem på de ulike konfirmantsamlingene. Vi tar imot dette mangfoldet en slik ungdomsgjeng er. Vi tar imot den enkelte med respekt

og forståelse. Vi håper den enkelte 14-åring vil få oppleve at det er utviklende, inkluderende, trygt og meningsfullt å være konfirmant i Hvaler menighet.

Igjen vil vi takke alle dere i menigheten som er gode på å inkludere og heie på konfirmantene når dere møter dem på de ulike aktivitetene og gudstjenestene de deltar i. Fortsett gjerne med det nå når de nye konfirmantene utover høsten og våren kommer til kirkene og aktivitetene våre. Lørdag 18. oktober starter konfirmantene opp med kick off på Sauevika. Dagen etter, søndag 19. oktober, blir det presentasjonsgudstjeneste i Spjærøy kirke.

Navet i årshjulet vårt består blant annet av barne- og ungdomsutvalget. I det utvalget sitter Anne Grethe Breivik, Kaja U. Barm, Laila Olsen, Sylvia Arnesen og Kjersti B. Dolve. En stor takk til dere for det engasjementet dere viser ved konstruktivt å støtte oss i vårt arbeid, delta på våre tiltak og all praktisk støtte og hjelp.

Så til alle konfirmantene og deres foresatte:

**VELKOMMEN TIL HVALER
MENIGHET SOM KONFIRMANT
OG SOM FORESATT!**

**Vi gleder oss til et år sammen
med dere!**

Inger Lise Ottersund

Kjenner du noen som vil konfirmere seg i Hvaler?

Skjema for påmeldingen finner du på **minkirkeside.no/hvaler**

Husk å skrive inn **konfirmantens** mailadresse og telefonnummer i tillegg til telefonnummer og mailadresse til begge foresatte ved påmelding.

Dato for konfirmasjonsgudstjenester i **2026** er:

- **Hvaler kirke: søndag 6. september kl.11.**
- **Spjærøy kirke: lørdag 12. september kl. 11. og 13. Søndag 13. september i Spjærøy kl.11.**

Fra en tidligere samling.

Ved påmelding melder du deg direkte på til ønsket gudstjeneste. Grunnet plassbegrensninger i Spjærøy kirke, kan maksimalt seks konfirmanter velge samme gudstjeneste. Etter seks påmeldinger til en av gudstjenestene i Spjærøy kirke, lukker denne muligheten seg.

Ta kontakt med **pedagog@hvaler.kirken.no** dersom du ikke finner noen ledig gudstjeneste på ønsket dag, eller om du lurer på noe.

MUSIKKTILBUD FOR BARN OG UNGE

Babysang (0–1 år)

Torsdager kl. 11 i Drengestua på Kirkøy ved Hvaler kirke. Babysang er et sosialt musikktilbud for foresatte med baby. Vi spiser sammen etter musikkstund. Tilbudet er gratis. Se facebookgruppe: «Babysang på Hvaler».

Knøttesang (2–5 år)

Annenhver tirsdag kl. 17 i Spjærøy kirke (partalls uker). Oppstart 2. september. Knøttesang er et sosialt musikktilbud for barn og foresatte. Tilbudet er gratis. Kontaktperson er Marte-Kari Melkerud på tlf. 917 27 075.

Stjernekor (1.– 4. trinn)

Stjernekor er et etterskoletid-kor som øver på Hvaler barne- og ungdomsskole på torsdager. Vi synger sammen og koser oss med musikk og lek. Ved interesse, ta kontakt med Kaja Stiksrud: kaja@hvaler.kirken.no

Velkommen til en ny sesong med knøttesang!

Vi inviterer alle små barn i alderen 2 – 5 år og deres foresatte til en hyggelig musikkstund med sang, lek og rytme.

Oppstart tirsdag 02.09. i Spjørøy kirke kl. 17-17.45, med treff annenhver uke fram til jul. Høstferie i uke 40.

Vi synger kjente og nye barnesanger, bruker enkle rytmeinstrumenter og beveger oss sammen.

Ingen påmelding, bare møt opp. Det er gratis å delta.

Ta gjerne med en drikkeflaske og et smil!

Sang og musikk er en kilde til glede og kreativitet.

Vi gleder oss til å synge sammen med dere!

Hilsen Marte-Kari og Ellen

Kirkens hus fra bank til kirkekontor og møteplass

Kirkevergen har til sammen ansvar for 8 bygninger, som er nødvendige for tilbudene Hvaler kirkelige fellesråd tilbyr. Vi er heldige som kan benytte Kirkens hus både som kontor og forsamlingslokale. For kirkevergen er dette et annet hjem.

Banken ble etablert i lokalene i Storveien 12 i 1975. Bygd i banksjefens eplehage – har jeg blitt fortalt.

Det er nå 50 år siden, og i 2026 er det 20 år siden Hvaler menighet overtok bygget. Dette er det verd å feire. Vi tenker oss en feiring i løpet av 2026. Da hadde det vært spennende å få inn foto fra tiden som bank for folket på øyene. Kan noen hjelpe oss? Så vil vi også gjerne ha foto fra den mangfoldige virksomheten – for både menighet og som møtelokale for foreninger – samt selskapslokale og galleri.

Kirkens hus har i år fått nytt universelt utforma toalett. (I rommet som var minibank før soknepresten fikk kontor der.) Ny rampe og døråpnere gjør det enkelt for alle å komme inn i lokalene. Vi er takknemlige for alle som kommer innom for spørsmål om graver eller kirkelige handlinger – men også alle som bruker Møteplassen med

vafler hver onsdag, eller de ulike foreningene som har sine faste møter på kveldstid. Det er plass til flere! Vi håper det kommer inn foto vi kan skanne på kopimaskin.

God hvalerhøst fra kirkeverge Jan Heier.
Epost: kirkevergen@hvaler.kirken.no
Tlf. 474 79 730.

Babysang på Hvaler trenger flere frivillige

Som frivillig må du ha mulighet til å sette av et par timer på noen torsdager fra kl 10:30 til å forberede lunsj og bidra til en hyggelig, sosial setting.

Du bør trives med babyer og kanskje være glad i sang og musikk (ikke en forutsetning). Kunne dette vært noe for deg, ta kontakt med Kaja Stiksrud på kaja@hvaler.kirken.no

Stiftelsen Barn og Unge i Nærmiljøet

Visste du at det finnes en stiftelse på Hvaler som har til oppgave å gi hjelp til barn og unge?

Nøkkelpersonene bak stiftelsen er Eva og Mads Bothne, bosatt på Kirkøy. De har et stort engasjement for å styrke oppvekstmiljøet rundt seg. Overskuddet fra bedriften som de driver skal tilfalle barn og unge i Hvalersamfunnet.

Stikkordene er: trygge miljøer og tilhørighet som bidrar til å bygge selvfølelse, mestring og sosial kompetanse. Det er avgjørende faktorer for trivsel, utvikling og framtidsmuligheter.

I stiftelsens styre finner vi også Svein Liane som er styreleder. Vi har stilt noen spørsmål om stiftelsen og det viktige arbeidet.

Hva var bakgrunnen for etableringen av stiftelsen?

Vi har alltid syntes det har vært tungt å se på at en del barn og unge har det tøffere med å komme ut i voksenlivet enn andre. Vi hadde en ide om at hvis vi en dag skulle drive et selskap, så ville vi bruke det som et redskap til å skaffe til veie midler til en stiftelse. En stiftelse som gir ungdom fullverdig livskvalitet. Stiftelsen ble formelt opprettet 7. mars 2023, forteller Mads Bothne.

Hva er stiftelsens overordnede mål?

Det overordnede målet er «Gjennom ulike tiltak å hjelpe barn og unge til å være best mulig i stand til å mestre eget liv». Alle vil være tjent med at de unge i størst mulig grad nettopp kan mestre eget liv, og «klare seg selv». På den måten får de en god følelse av verdighet. Alle skal ha like muligheter for å gjennomføre en utdanning og komme ut i yrkeslivet.

Kan dere gi oss et lite innblikk i noen prosjekter dere har gjennomført? Hvordan jobber dere konkret for å styrke barn og unge i nærmiljøet på Hvaler?

Det er viktig å si at vi ser på arbeidet i et langsiktig perspektiv, men vi er allerede i gang med noen prosjekter. Tiltakene vil kunne endre seg over tid i tråd med de erfaringene vi høster.

Stiftelsen har de tre siste somrene tilbudt barn og unge et ukesopphold på Oksenøen sommerleir i Råde. Et kriterium har vært at vi ønsker at barn som ikke har så mange sommeropplevelser, skal kunne ha ei uke «spekket» med aktiviteter i møte med andre unge. Det får de på Oksenøen. Stiftelsen bidrar også med noe lommepenger under oppholdet. Denne sommeren er det syv unge som får glede av dette. De er i alderen fra 8 til 15 år. Leiren er på en øy i Vansjø, og det er barn og unge fra hele Østlandet som deltar. Alle som skal delta på sommerleir på Oksenøen, må være svømmedyktige. Flere av de som ønsket seg til leiren i 2024, kunne ikke svømme. Stiftelsen fikk da startet et svømmekurs som gikk over flere uker, og det var Kongstensvømmerne som stod for det faglige opplegget. Dette førte til at de som ønsket seg til leiren, kunne delta etter å ha

Foto: Oksnøen

fått kvalifisert svømmeopplæring. Å kunne svømme er viktig for de unge, ikke bare som deltaker på sommerleiren, men også ellers.

Pensjonerte lærere har stått for hjelp med skolearbeid en gang ukentlig over en periode på våren. Dette har foregått på Hvaler barne- og ungdomsskole, og har vært rettet mot 10. klassinger. Tilbudet har vart ca. 1,5 time rett etter skoletid. Tilbudet har vært rettet til alle, men lærerne på 10. trinn har oppfordret elever som har trengt tilbudet, om å delta. Overgangen fra ungdomsskolen til videregående er stor for mange, og det er viktig å være best mulig rustet.

Det bygges en garasje i tilknytning til skolen på Hvaler. Der ser vi på muligheten til å bidra med midler til en drift på ettermiddagstid når

det hele står ferdig. Stiftelsen ser dette bygget som en mulighet for å kunne imøtekomme behov hos ungdommer som ønsker å drive med alternative aktiviteter som for eksempel å skru og «mekke» på båtmotorer eller moped. Foreløpig er det ikke bestemt noe konkret rundt disse aktivitetene, men det vil være viktig å knytte til seg voksne som ønsker å bidra i et slikt arbeid.

Er det en aldersgruppe eller målgruppe dere jobber spesielt mot? Får dere tilbakemeldinger fra barn og unge?

Stiftelsens arbeid er i første rekke fokusert inn mot ungdomsskolealder, men også mot de i barneskolen og videregående skole når det er hensiktsmessig. Hovedmålgruppen er unge fra Hvaler. Stiftelsen har også noe samarbeid med etater i Fredrikstad i forbindelse med sommerleiren, og noen barn og unge har også deltatt derfra. Det er krevende å «treffe» med tiltak og nå de som trenger det mest. Stiftelsen er helt avhengig av gode samarbeidspartnere i så måte. Det er viktig at stiftelsens medlemmer ikke er de som finner fram til dem som kan ha behov for noe ekstra

Hvaler barne- og ungdomsskole Foto: Hvaler kommune

hjelp eller støtte. Samarbeidspartnerne våre i det offentlige er de som står for det arbeidet. Det handler om personvernet for den enkelte. Av den grunn har vi lite eller ingen kontakt med barna og ungdommene. Det har likevel skjedd at foresatte har tatt kontakt i ettertid. Forrige sommer ønsket flere foreldre og ungdommer å møte noen fra stiftelsen etter Oksenøenoppholdet. Ungdommene ville fortelle om gode opplevelser og minner fra uka og uttrykte takknemlighet. Det var lett å forstå at det var minneverdige dager for dem.

Hva opplever dere er de største utfordringene?

Stiftelsen høster stadig erfaringer underveis, og er svært klar over at dette er et langsiktig arbeid. Det er viktig å ikke gape over for mye av gangen, men forsøke å få god kvalitet på det som tilbys.

Et håp framover er at enda flere ønsker å bidra med midler inn i Stiftelsens arbeid. Dette vil kunne gi enda større handlingsrom for arbeidet, og det kan gi mulighet for flere aktiviteter og tiltak.

Fortell litt om hvilke samarbeidspartnere dere har.

Stiftelsen har et helt nødvendig og godt samarbeid med det offentlige. De viktigste er lærere, sosiallærere, skoleadministrasjonen, NAV og hjelpeinstanser i kommunen. Vi har også hatt noe samarbeid med Lions, noe vi håper å kunne utvikle videre ved aktuelle prosjekter.

Litt om finansiering?

Stiftelsen er opprettet med midler fra familiens bedrift. Hele overskuddet, utenom det som går til en videreutvikling av Hvaler Elektriske, skal tilfalle stiftelsen de neste årene. Det er også kommet støtte fra noen andre bedrifter. Enkeltpersoner og familier støtter også arbeidet til stiftelsen, sjenerøse og flotte gaver som er både viktige, og som vi er svært takknemlige for. For at arbeidet skal kunne fortsette og utvides, vil det være nødvendig med flere midler. Stiftelsen vil være glad for alle bidrag som måtte komme fra privatpersoner eller bedrifter.

Dere har høstet mange erfaringer i arbeidet med stiftelsen. Hva skulle dere ønske flere vet om barns behov her i nærmiljøet?

Det vil nok overraske mange behovet som er der ute, selv i det tilsynelatende velfungerende Hvalersamfunnet. Dette gjelder økonomiske, sosiale og medmenneskelige behov. Vi ønsker at alle barn skal få muligheter til et godt liv.

Andre organisasjoner ser også dette, og det gjøres mye svært bra frivillig arbeid i kommunen, avslutter Mads Bothne og Svein Liane.

*Det er mange ikring deg som frys,
ver du eit bål, strål varme ifrå deg.*

Halldis Moren Vesaas

Ellen

Med en lyrisk åre

Lilli-Ann Håbu ble født på Håbu i 1933. Familien flyttet til Vikerhavn og søskenflokket telte etter hvert 11 barn. Hun vokste opp i et kristent hjem. Troen tok hun med seg inn i voksenlivet. Hun var glad i å lese, og leste mye forskjellig litteratur. Hun skrev litt selv også, mest dikt. Her er to dikt hun skrev til sin bror Olav i 1976 da han fylte 45 år. Lilli-Ann døde i 1991, så altfor tidlig, 58 år gammel.

Bønn

Hvor liten må man være for å være stor.
Hvor stor må man være for å være liten.
En tanke kan bli som frøet i jord,
Det vokser seg stort med tiden.
Jeg ønsker å vite, som den store jeg er.
Jeg ønsker å tro som den lille.
På tankenes flukt i uendelighet,
Jeg ber om styrke og tålmodighet.

Fader vår

Sol som varmer, duggvått gress,
Blader i sitrende luftning.
Himmelhvelvingens uenderlighet,
Setter mitt sinn i undring.
Hvem gir oss blomster vår etter vår.
Hvem sier lys du skal komme?
Hvem gir oss grøde, hvem gir oss regn,
Hvem sier natt du er omme.
Hvem fylgte jorden og havet med liv,
Hvem tar tilbake når tiden er inne.
Hvem tok et ben fra den første mann,
og blåste liv i en kvinne.
Spørsmål etter spørsmål, men svaret jeg får,
Det finnes en der oppe, en Fader vår.

Lill

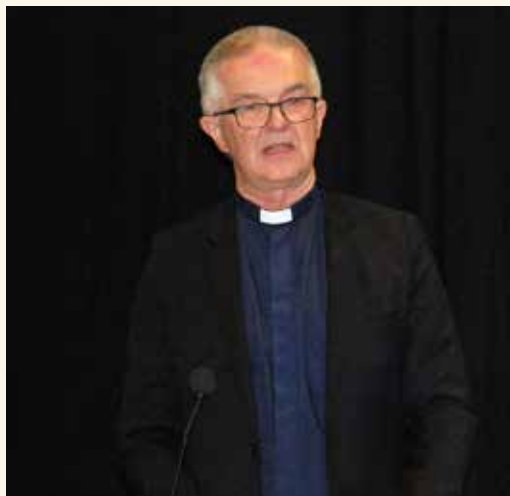
Takk for innsatsen, domprost Kåre Rune Hauge

Et kapittel avsluttes i domprostiet når domprost Kåre Rune Hauge nå takker for seg. Siden 1. oktober 2022 har Kåre Rune Hauge vært domprost i Fredrikstad.

Etter 3 år som domprost, ble det søndag 24. august holdt en avskjedsgudstjeneste i Fredrikstad domkirke, hvor både kolleger og menighetsmedlemmer fikk anledning til å takke ham for innsatsen.

Kåre Rune Hauge har hatt en lang og innholdsrik tjeneste i Den norske kirke og kristne organisasjoner. Han startet som studentprest og har siden hatt roller som generalsekretær i Norges Kristelige Student- og Skoleungdomslag, sokneprest i Oslo og prost i Østre Borgesyssel. Nå fortsetter han sin tjeneste som seniorprest i Borg bispedømme.

På Hvaler er vi mange som har satt pris på hans tilstedeværelse og støtte. Vi takker Kåre Rune Hauge for hans trofaste tjeneste. Med takknemlighet ønsker vi ham alt

godt videre – og håper han vil bære med seg gode minner fra tiden i domprostiet.

På vegne av Hvaler menighet
Ole-Edvin Utaker

Takk til sommerhjelp

De siste årene har vi i kirken vært så heldig å ha god sommerhjelp – Hans Gustav Refne, som har gjort en fantastisk jobb med å stelle kirkegårdene. Så tusen takk til deg.

Vi trenger sommerhjelp neste sommer, hvor mye av jobben består av å kjøre sitteklipper, gå med gressklipper og kantklipping. Det er fint om den som søker har sertifikat klasse B, men det er ikke en nødvendighet.

Ta kontakt med Marius Kjølholt på telefon 483 92 297, hvis du har spørsmål om sommerhjelpstillingen.

Marius

"FEST PÅ KJERKA"

HVALER SJØMANNSKIRKEFORENING

inviterer deg til

HYGGEKVELD på Kirkens hus i Skjærhalden
mandag 13. oktober kl 18.00

- Knut E. Skarpaas holder andakt og forteller om nytt fra Sjømannskirkene ute.
- Tore Einar Thorkildsen og Olav Birger Ruud synger og spiller for oss.
- Bevertning med kaker og kaffe/te
- Kollekt til arbeidet ved Sjømannskirkene
- Trekning av høstlotteriet. Loddsalg på vipps til Torunn Thorkildsen 980 65 375.
-

**HJERTELIG VELKOMMEN TIL ET HYGGELIG
TREFF PÅ KIRKENS HUS!**

KONSERT I HVALER KIRKE

1. oktober, klokka 19.

Onsøy 3-takt

Onsøy 3-takt er en trio som har funnet sammen i kjærlighet til 1800-tallets lokale pop-musikk, dvs. skandinaviske slåtter, mest i 3/4-takt, som befinner seg i skjæringspunktet mellom klassisk og folkemusikk. Dette er elegante og fengende melodier som vi har arrangert for vår unike besetning:

Kirsten Eggen spiller nøkkelharpe og fele, **Christine Møklegaard** spiller tverrfløyte og **Richard Burgess** spiller concertina, gitar og synger. Alle tre i **Onsøy 3-takt** har en tilknytning til Odins vakre øy og, om vi er ferske som trio, så har vi hver for oss lang fartstid og sceneerfaring i ulike musikksjangere.

Onsøy 3-takts musikk passer i mange ulike settinger - som selvstendig konsert eller som innslag i et kulturarrangement eller en konferanse.

Ta gjerne kontakt med:

Richard Burgess

tlf: 97790098

burgvin@online.no

Kirsten Eggen

tlf: 91792576

eggenkirsten@gmail.com

Christine Møklegaard

tlf: 95180223

c_moklegaard@yahoo.no

VELKOMMEN

TIL FELLES GUDSTJENESTE KRÅKERØY OG HVALER MENIGHET

Prest Hanne Elstrøm og Grethe Hummel
Kantor Marte Kari Melkerud

HØSTTAKKEFEST

MED TALE BUSTEHALE OG STJERNEKORET

21. SEPTEMBER KL 11:00 HVALER KIRKE

Vi GÅR SAMMEN MED
TALE BUSTEHALE GJENNOM
SKOGEN TIL EPLEFESTIVALEN !

Hilsen

Menighetspedagog Hanne Holm - Kråkerøy
og Barne og ungdomskontakt Kaja Stiksrud - Hvaler

Det første økumeniske kirkemøte i Nikea

Her du lagt merke til at vi på høytidsdager leser en litt annen trosbekjennelse enn den vi kjenner godt? Det er Den nikenske trosbekjennelse fra det første økumeniske kirkemøtet i Nikea i år 325. Nikea ligger i dag i Tyrkia, litt sørøst av Istanbul, og har det tyrkiske navnet Iznik.

Også den gangen var det teologiske uenigheter i kirkene. Hvordan Jesus ble gudommelig var et stort stridsspørsmål. Et annet var hvordan forstå treenigheten. Keiser Konstantin ønsket en samlet kirke og innkalte biskoper fra hele verden til et møte i Nikea, i dagens Tyrkia, fra mai til juli i år 325. Disse biskopene skulle formulere en tydelig trosbekjennelse godt begrunnet i Jesu ord og Bibelens skrifter. En bekjennelse alle kunne delta i.

Det tok tid før den endelige formuleringen ble undertegnet og godkjent av alle biskopene. Den uttrykte en felles kristen tro, og ble etter hvert tatt i bruk i ulike kristne kirkesamfunn

over hele verden. Selv om det fortsatt var og er små og store forskjeller i teologisk forståelse i disse kirkene, ble den nikenske trosbekjennelsen samlende for én verdensvid kristen kirke. **Derfor feires det i år 1700 års jubileum rundt omkring i hele verden, også i Fredrikstad domkirke, i en stor fellesgudstjeneste den 26. oktober kl. 11.**

Da vil vi nok høre mer om hva som den gang ble vedtatt og hvorfor. Kanskje vi også får høre litt om andre tema som ble diskutert, mye som vi i dag tar som en selvfølge og ikke vil tro har vært grundig behandlet på et kirkemøte.

Grethe Hummel

Konstantin var romersk keiser i perioden år 306–337. Han er kjent som den keiseren som konverterte Romerriket til kristendommen og skapte et kristent rike med Konstantinopel som ny hovedstad.

Den nikeniske trosbekjennelse

Vi tror på én Gud, den allmektige Far,
som har skapt himmel og jord, alt synlig og usynlig.

Vi tror på én Herre, Jesus Kristus,
Guds enbårne Sønn,
født av Faderen før alle tider,
Gud av Gud, lys av lys, sann Gud av sann Gud,
født, ikke skapt, av samme vesen som Faderen.
Ved han er alt blitt skapt.

For oss mennesker og til vår frelse steg han ned fra himmelen,
og ved Den hellige ånd og av jomfru Maria
ble han menneske av kjøtt og blod.

Han ble korsfestet for oss under Pontius Pilatus, led og ble begravet,
oppstod den tredje dag etter Skriftene og fór opp til himmelen,
sitter ved Faderens høyre hånd,
skal komme igjen i herlighet for å dømme levende og døde,
og hans rike skal være uten ende.

Vi tror på Den hellige ånd, som er Herre og gjør levende,
som utgår fra Faderen og Sønnen,
tilbes og æres sammen med Faderen og Sønnen,
og som har talt gjennom profetene.

Nye bøker fra Ulf Hjørdar

Den utrettelige Hvaler-forfatteren Ulf Hjørdar gir seg ikke. I år har han sågar kommet med to bøker om godt og vondt her ute i skjærgården som absolutt bør leses.

Arkivbok XII om nasjonalparken, kommer i juni! Boka er rikt illustrert med akvareller fra skjærgården.

NB! Noen eksemplarer av forlagets nasjonalparkboka fra 2010 er fortsatt til salgs! (Boka ble varmt anbefalt av Hvalers første kultursjef Kjell Bothne.)

 Ulf Hjørdar 2025

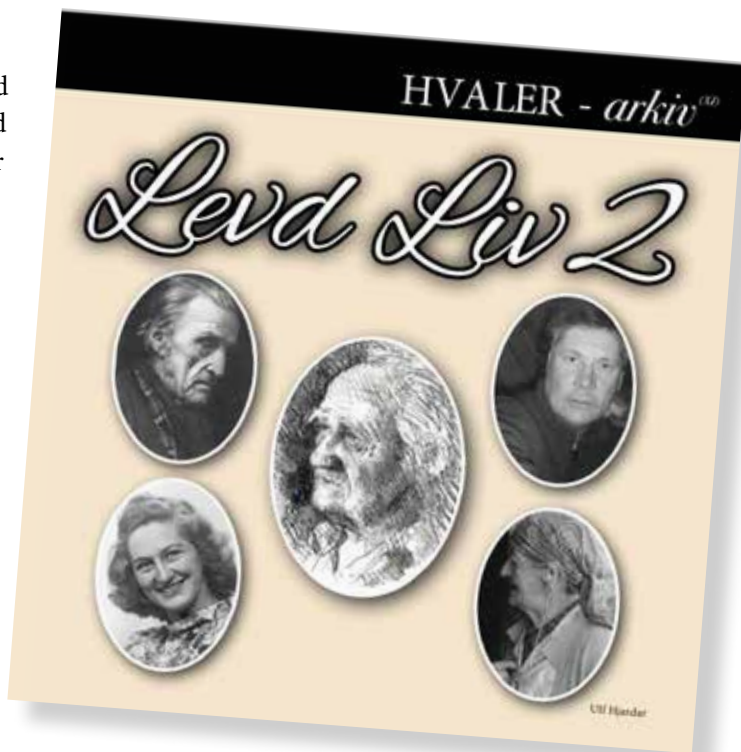
Levd Liv 2 er den andre boka med 'betraktninger' omkring Levd Liv på Hvaler som Ulf Hjarðar utgir (den forrige kom i 2023). Tanken bak disse bøkene er å filosofere omkring menneskelivet i et «etter døden - perspektiv»: Hva er det vi etterlater oss, hva vil vi og hva burde vi etterlate oss?!

Da professor Arne Martin Klaussen fylte 90 år i 2017, ble han intervjuet av Fredriksstad Blad. I dette intervjuet spør han klart og tydelig: Har jeg skapt noen spor etter meg? Han spør nesten med en engstelig stemme. Dette intervjuet (utsagnet) ble utgangspunktet for Levd Liv - bøkene. Sagt på en annen måte: Har livet «mening» hvis vi ikke etterlater oss noe av verdi? Levd Liv 1 har ca. 60 navn på avdøde mennesker med en eller annen tilknytning til Hvaler. Levd Liv 2 har 40 navn, og dermed blir betraktningene mer fyldige denne gangen.

En av de som har fått en lengre tekst knyttet til navnet sitt, er Hvalers «allviter» for noen tiår tilbake, Andreas Madsen. Han betydde i sin tid mye for den historiske interessen på Hvaler, og bør huskes for det. Andreas døde i 1975 og var den først som på historiefaglig grunnlag, skrev om Hvaler. Han er også aktuell i disse dager, hvor Hvaler kirke er stadig framme i lyset. Han var en sentral person da kirken ble restaurert på 50 tallet.

Hvaler-arkiv XII: Nasjonalparken i ord og farger. Et gjenbesøk.

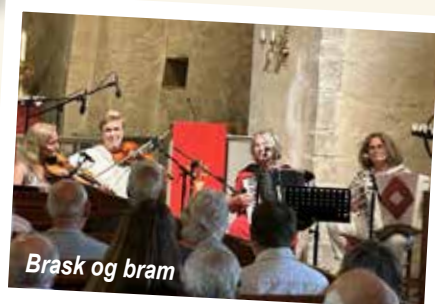
Da Ytre Hvaler nasjonalpark ble opprettet i 2009, var det for å gi livet under vannets overflate et bedre vern. Samtidig var opprettelsen et

slag for større ansvarlighet vis a vis fjorden og livet i den. I 2024 startet en stor og viktig debatt om fremtiden, både for fjorden og det rekefisket som i dag er så viktig for Hvaler. Forfatteren vil med denne boka rette oppmerksomheten mot det ansvaret vi har for vår bruk av fjorden, men også for alt liv i alminnelighet som kan knyttes til den. I et enda større og videre perspektiv spør han hvordan vi i det hele tatt respekterer og «behandler» naturen. Er det fortsatt bruk og kast som gjelder? Boka kommer også inn på historiske forhold knyttet til nasjonalparken, og den debatten omkring fiskerienes framtid som har kommet fram i media, og nå via en storstilt såkalt høring foreligger som et utspill fra den norske staten.

Arkivbok XII bringer en lang rekke akvareller fra livet i skjærgården laget av Svein R. Karlsen.

KULTURSOMMER I HVALER KIRKE

Barnas

LABYRINT

Kan du hjelpe gutten gjennom labyrinten slik at han kan gi fiskene og brødene sine til Jesus?

Vits

– Vet du hvor mye klokka er?

– Den er i hvert fall ikke fire.

– Hvordan vet du det?

– Jo, for jeg skulle være hjemme klokka fire, og det er jeg jo ikke.

Tegninger: CLAUDIA CHIARAVAILOTTI

FARGELEGG

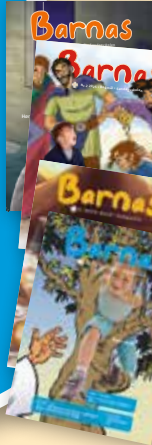
Her gir noen barn to fisker og fem brød til Jesus. Jesus brukte det til å gi mat til 5000!

Gi bladet Barnas til et barn du er glad i!

Disse oppgavene er hentet fra bladet.

Bestill abonnement på sondagsskolen.no eller 22 08 71 00

KRYSSORD

Bruk Det nye testamente i Bibelen for å komme frem til løsningsordet.

Du finner Bibelen på internett også! Se bibel.no

Bygning i Lukas 2,46

1.

Disippel i Johannes 20,26

2.

Bær i Matteus 7,16

3.

4.

Tall i Matteus 26,15

Landområde i Markus 16,7

5.

Vits

Mannen tok på seg rene sokker hver dag. Til slutt fikk han ikke på skoene ...

Terje Fladeby

Jarle Olsen

Cathrine G. Jakobsen

Ulf Jakobsen

Jane Johnsen

Mads E. Johansen

Bjørnar Pettersen

Lokalt begravelsesbyrå med mannskap og kontor i Fredrikstad

Kontortid i Veumveien 08:00-15:30, Vakttelefon 24T, Tlf. 69 31 30 62.

FREDRIKSTAD
BEGRAVELSESBYRÅ
ALEMET JOHANSEN grunn. 1985

Veumveien 51,
1613 Fredrikstad i TU. 69 31 30 62
fredrikstadbeg.no

BORGE
BEGRAVELSESBYRÅ
ELLEN MARGARETH BYE

Roald Amundsensvei 61a,
1654 Sellebakk, etter avtale.
Tlf. 69 34 53 35

AL ELEKTRISKE

DIN LOKALE ELEKTRIKER PÅ HVALER OG I FREDRIKSTAD

*Vi utfører alt fra svakstrøm og sterkstrøm i bolig, hytter,
industri- og skipsinstallasjoner*

www.alelektriske.no
Medlem av elektrikerkjeden

Avdeling Hvaler

Nordre Skjelsbu 4, 1684 Vesterøy
Tlf: 69 33 99 93
epost@alelektriske.no

Avdeling Fredrikstad

Mosseveien 110, 1623 Gressvik
Tlf: 69 33 99 93
epost@alelektriske.no

HVALER

FLEX

Skal du **handle**,
til **frisøren**,
eller kanskje
besøke en venn
som bor et
stykke unna?
Da kan du kanskje
reise dit med **Flex**

BESTILLINGSREISE

Flex bestillingstransport må forhåndsbestilles, og kjører i enkelte områder i kommunen. Hvis du er nysgjerrig på om du kan reise med Flex – ta kontakt med vårt kundesenter på telefon 69 12 54 80.

Tlf. 69 12 54 80

| ostfold-kollektiv.no

Velkommen til Tannlegene på Hvaler

På Oris Dental Hvalertannlegene tilbyr vi alt av tannbehandling, utført av dyktige behandlere, med den nyeste teknologien og det hyggeligste personalet, så du alltid er sikret premium behandling fra trygge fagfolk.

Du finner oss her:
Norderhaugveien 14,
1684 Vesterøy

**Ring oss:
69 37 77 07**

Bestill time:

ORIS DENTAL

HVALER ELEKTRISKE

Skjærgårdselektrikeren

Dyktige håndverkere
på Hvaler siden 1971

Telefon: 69 37 92 93

Vakttelefon: 901 16 042

www.hvalerelektriske.no

Har du TETTE AVLØP? Hjelpen er på Hvaler

Ring 414 77 047

HVALER HØYTRYKK AS

JØLSTAD

begravelsesbyrå
Fredrikstad og omegn

Benjamin Nordling

Birgit Groth

Hans Kristian
Helgesen

Thordis Snæland

Heidi Løkke
Sletner

Einar Nilsen

Farmannsgate 10 // Tlf: **69 130 130** (24t)
Et lokaleid begravelsesbyrå // jolstad.no

Mesterhjelp Skjærhalden as

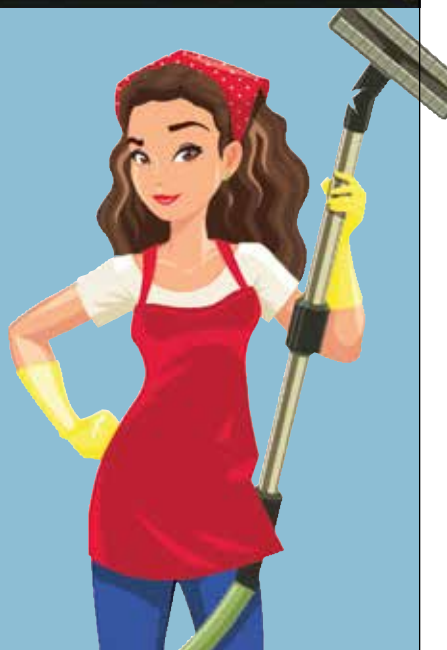
post@mesterhjelp-hvaler.no

www.mesterhjelp-hvaler.no

Ring oss så finner vi en løsning for deg!
Hytte – Hjem – Bedrift

Alt for en enklere hverdag

Tlf. Monica 403 06 155

DIN LOKALE RØRLEGGER

- Bedriften ble etablert i 1971
- Vi utfører alle typer rørleggertjenester, og er også totalleverandør av komplette Bad og våtrom
- La oss hjelpe deg med installasjon av varmepumper, gulvvarme, vanlig utstyrsmontering og serviceoppdrag.
- Vi tilbyr høy faglig kompetanse og et stort utvalg av varer
- Egen graveavdeling for utvendige vann, avløp og terrengarbeider
- Vi kommer gjerne hjem til deg på befaring,
- Medlem av rørleggerkjeden Bademiljø
- Vi har butikk og rørleggertjenester i Fredrikstad og på Hvaler.

EGEN GRAVEAVDELING

Vår maskinpark er tilpasset de fleste typer graveoppdrag fra minigraver til sjølekker for sjøarbeider.»

Bademiljø
BEST PÅ BAD

**BADEMILJØ
HVALER RØRLEGGERBEDRIFT AS**

Fastlandsveien 16, 1684 Vesterøy 69 37 56 60
post@hvaler-ror.no / www.bademiljo.no

VÅR SPANSKE KOKK, JORGE, TILBYR EN FYLDIG MENY MED HOVEDFOKUS PÅ SPANSKE RETTER.

I TILLEGG TILBYR VI CATERING OG SERVERING TIL LUKKEDE SELSKAPER.

TA KONTAKT SÅ LAGER VI EN SPESIALTILPASSET MENY FOR DERE ☺ MOB. 91 62 66 33

FØLG OSS OGSÅ PÅ FACEBOOK FOR AKTIVITETER UTOVER HØSTEN.

VELKOMNE SKAL DERE VÆRE ☺☺

HILSEN GJENGEN FRA BRUA BUA

BRUABUA@GMAIL.COM

TRENGER DU NOEN
Å SNAKKE MED?

Ring eller skriv. Vi er her. Alltid.

KIRKENS SOS

22 40 00 40 ♦ soschat.no

FRA FORENINGSLIVET PÅ HVALER

SØNDRE KIRKØY MISJONSFORENING

28.09.

26.10.

Kirkens hus kl. 17.

Velkommen!

Kontaktperson:

Hilde Grosch Larsen,
telefon 918 32 226

NORMISJON

02.10

06.11.

04.12.

Kirkens hus kl. 18.

Velkommen!

Kontaktperson:

Hilde Grosch Larsen,
telefon 918 32 226

VESTERØY MISJONSFORENING

29.09.

13.10.

27.10.

24.11.

06.12.

Vesterøy bedehus kl. 18.

Velkommen!

Kontaktperson:

Inger Weydahl,
telefon 950 85 163

Misjonsmesse 13. november
kl. 16 på Vesterøy bedehus.
Ord for dagen ved Unni
Holm Olsen, barn deltar
med sang, fellessang,
loddssalg, salg av flott

håndarbeid og hyggelig
samvær.

Velkommen!

STRIKKEKAFE PÅ VESTERØY BEDEHUS

17.09.

22.10.

19.11.

17.12.

Vi møtes kl. 19. -21

Ta med egen drikke så
ordner vi noe godt å bite i.
(Kr 40)

Velkommen!

Kontaktpersoner:

Tove Arntsen:
telefon: 470 28 123
Hanne Moe,
telefon: 990 33 434

HÅNDARBEIDKAFE PÅ KIRKENS HUS

Vi møtes kl. 11 - 14 første
lørdag i måneden, og av og
til oftere.

Møtene annonseres
alltid på Facebook og på
oppslagstavla ved Kirkens
hus. Velkommen!

Kontaktperson: Ingerid
Bjercke, telefon 905 67 519

SJØMANNSMISJONEN

«Fest på kjerka» 13. 10.

kl. 18 Kirkens hus.

Velkommen!

10.11. kl. 18. Kirkens hus.
30.11., 1. søndag i advent,

arrangerer foreningen
adventskafe på Kirkens
hus fra kl. 14. Salg av kaker
og vafler, kaffe og saft.
Velkommen!

Kontaktperson:

Ragnhild Nordengen,
telefon: 480 24 071

ASMALØY MISJONSFORENING

29.09 kl.19

27.10 kl.19

24.11 kl.19

Alle hjertelig velkommen.

Kontaktperson

Anne Hvalgård,
telefon: 995 83 695

FORMIDDAGSTREFFEN

24.09. kl. 11. Vesterøy
bedehus: Marte-Kari
Melkerud forteller litt om
seg selv og sitt liv.

29.10. kl. 11 Asmaløy
bedehus: Dagens gjest Marit
Westberg. Leser dikt og
sanger.

26.11. kl. 11 Kirkens hus:
Besøk av Tore Thorkildsen
og Olav Ruud.
Tema: Salmedikteren
Magnus Brostrup Landstads
liv og gjerning.
Velkommen.
Kontaktperson:
Heidi Lønne,
telefon 905 80 586

Siste frist for stoff til menighetsblad nr. 4, er 28. oktober.

Alle gudstjenester begynner kl. 11, hvis ikke annet tidspunkt er oppgitt.

Når	Hvor	Hva
5. oktober	Hvaler	Gudstjeneste med nattverd. Prest Grethe Hummel.
12. oktober	Hvaler	Gudstjeneste med dåp. Organist Marte-Kari Melkerud og prest Grethe Hummel.
19. oktober	Spjærøy	Gudstjeneste med presentasjon av konfirmanter 2026. Menighetspedagog Inger-Lise Ottersund, barne- og ungdomskontakt Kaja Høvik Stiksrud, organist Marte-Kari Melkerud og prest Hanne Elstrøm.
26. oktober	Domkirken	Fellesgudstjeneste med feiring av 1700 års jubileum for den nikenske trosbekjennelse.
2. november	Spjærøy	Allehelgensgudstjeneste. Vi samles med minner etter mange og tenner lys i tro, håp og kjærlighet. Organist Marte-Kari Melkerud og prestene Tore E. Thorkildsen og Grethe Hummel.
9. november	Hvaler	Gudstjeneste med nattverd. De forfulgtes søndag. Prest Kristin Helgen.
16. november	Spjærøy	Misjonsgudstjeneste. Organist Marte-Kari Melkerud og prest Grethe Hummel.
23. november	Spjærøy	Gudstjeneste med nattverd. Prest Charles Andreas Vassal.

Med forbehold om endringer.

Mer informasjon på kirken.no/hvaler.

Ved behov for transport til kirken:

Fra vest, kontakt Øyvind Olsen, tlf. 480 66 969.

Fra øst, kontakt Laila Olsen, tlf. 959 25 212.

Idyll på Nordre Sandøy 1920

DØPTE

Hvaler kirke

Gabriel Ferreira Sousa Olsen
Iris Engen Meyer-Johansen
Otilde Georgine Fjellholt
Bergsaker
Jesper Bøe Kolstad
Oliver Westin Tollefsen

Dåp ute

Selma Stokvik Øren

Teo Holter Andresen
ble døpt i Spjørøy kirke
04.05.25

VIELSER

Hvaler kirke

Astrid Johanna Helling &
Aleksander Johansen
Camilla Monssen & Trym
Aune Krabberød
Karoline Johannessen &
Morten Lunde Nilsen
Julie Wright Bingen &
Sigmund Are Nordberg
Johanne Elida Weydahl &
Johannes Gjøvland Hals

Spjørøy kirke

Emma Marie Fredriksen &
Sebastian Hoel
Elina Silde & Even Karlsen
Linn Westin Brestrup & Gard
Åsmund Slåttelid Tollefsen
Christine Stray & Sebastian
Schlyter Oppøyen
Vielser ute
Yvonne Grandahl &
Frank-Rune Johansen
Elise Holme & Magnus
Aleksander Carlsen
Mariell Halstensen &
Sebastian Sandve Stigar

JORDFESTEDE

Hvaler kirke

Arne Nilssen
Hilde Marie Tømmerholt
Martinsen

JORDFESTEDE

Spjørøy kirke

Johan Arnt Andersen
Leif Grønnet
Björg Kristiansen
Louis Solgaard
Anne Grete Barm Henden
Åse Solgaard
Arne Terje Lund
Berit Otilie Kolvik
Inger Helene Tillung
Arild Erik Johannessen

VISDOMSORD

*Glede og vennlighet er beroligende midler
uten bivirkninger.*

Marit Westberg

TUSEN TAKK!

Aldersbestemming av Hvaler kirke

**29. juli fortalte Kjartan Hauglid fra NIKU
(Norsk institutt for kulturminneforskning),
om foreløpige svar på aldersbestemmingen av Hvaler kirke.**

**Konklusjonen foreløpig var år 1120 – 1140,
men den kunne være eldre. Hvis kirken er eldre enn år 1129,
vil den være Norges eldste kirkebygg.**

**MEN det ville koste 100 000 kr å fortsette med analyser
som kan gi oss et endelig svar.
Samtidig både et spennende, men litt frustrerende analyseresultat.**

**100 000 kr til dette arbeidet hadde menigheten ikke.
Det var da Geir Løkås og flere andre lanserte ideen om å opprette en
spleis på Facebook. I samarbeid med kirkevergen ble dette ordnet
i fei. Målet ble nådd, og nå kan vi be NIKU fortsette arbeidet med
aldersbestemming!**

1000 - takk til Geir Løkås og andre for initiativ til Spleis.

1000 - takk til alle som har betalt inn til spleisen.

Godt å vite at Hvaler kirke har mange venner.